

LIBRIS

We know
books

Editor: *Vasile Burlui*

Redactor: *Nicoleta Dabija*

Corectură și indice de nume: *Ioan Drăghici*

Tehnoredactor: *Cristina Lucia Șutiu*

Coperta: *Paul Gorban*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SIMION, EUGEN

Fragmente critice / Eugen Simion. - Iași :
Cartea Românească Educațional, 2021-

8 vol.

ISBN 978-606-057-045-5

Vol. 6 : Ne revizuim, ne revizuim... / pref. de Nina Corcinschi;
cuv. înainte de Eugen Simion. - 2021. - Index. -
ISBN 978-606-057-051-6

I. Corcinschi, Nina (pref.)

82.09

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © pentru prezenta ediție (a III-a),
Editura Cartea Românească Educațional, 2021
www.librariacartearomaneasca.ro/ecred.ro

EUGEN SIMION

FRAGMENTE CRITICE

VI

Ne revizuim, ne revizuim...

Prefață de Nina Corcinschi

Cuvânt înainte de Eugen Simion

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Eugen Simion și proba revizuirilor estetice

Spirit totalizator, înzestrat cu vocația marilor sinteze și construcții critice, Eugen Simion rămâne și în seria *Fragmentelor* sale (opt la număr) un vizionar al întregului. Liniile de forță ale sistemului său critic se regăsesc cu ușurință în aceste *fragmente* de reflecții asupra literaturii și culturii române, cu angrenajul lor de conexiuni sociale și politice. *Jurnalul public* și *jurnalul liric* depun mărturie despre profesiunea de credință a criticului, despre principiile sale etice și estetice, despre o viață pusă în slujba literaturii.

Ideile și credințele criticului – recurente și-n alte cărți – sunt, în *Fragmente VI*, nuanțate și repuse în discuție. Pleoara pentru clasici, apărarea marilor scriitori de injurii și nedreptățile zilei, lupta pentru valorile naționale se înscriu într-un program constant de asumare a tot ce este *esențial și durabil* în literatura și cultura română. Și reprezintă dovada faptului că, în creația lui Eugen Simion, încrederea nestrămutată în literatura română, dublată de încrederea în vocația criticului de a lucra în numele adevărului estetic au rămas intacte de-a lungul timpului. Viziunea unei critici estetice, pe linie maiorescian-lovinesciană, păstrarea și promovarea marilor simboluri culturale și arhetipuri literare țin deopotrivă de o miză existențială și profesională. De dragostea pentru literatură. „Tot ceea ce am reușit să fac, am făcut cu ajutorul literaturii și tot ceea ce am devenit – am devenit prin și cu ajutorul literaturii”, mărturisea Eugen Simion în cuvântarea din 2018 de la Academia Română. Literatura poate salva ființa umană în particular și societatea în general. Poate transforma viața unui om în destin. Poate salva societatea de impostură, de neantizare. O poate edifica național. Iată de ce

Tournier, Michel – 301, 373
 Trandafir, Constantin – 105
 Tudor, Gheorghe – 296-298
 Tudor, Sandu – 278, -282, 516
 Tudoran, Dorin – 231, 406, 407, 408
 Turcescu, Robert – 472, 473

T

Țepeneag, Dumitru – 85-92, 371, 373, 374, 406-408, 553
 Țoiu, Constantin – 597
 Țugui, Pavel – 382

U

Ufer, Nils – 629-632
 Unamuno, Miguel de – 54
 Ungheanu, Mihai – 145

V

Valéry, Paul – 48, 76, 118, 119, 195, 197, 210, 321, 333, 353, 388, 405, 406, 481, 488, 525, 563, 581, 591
 Vasile, Cristian – 335, 336
 Vasilescu, Mircea – 316
 Vatamaniuc, Dumitru – 317, 463
 Văcăreștii (poetii) – 515, 576
 Vâlceanu, Constanța Lucreția – 163
 Velea, Nicolae – 94, 341, 593
 Verlaine, Paul – 170
 Vesper, Iulian – 171, 175
 Vianu, Tudor – 44, 132, 163, 195, 238-240, 244, 281-283, 311, 425, 443-446, 499, 548, 573-575, 598
 Vieru, Grigore – 337-339

Vigeland, Emanuel – 623
 Vigny, Alfred de – 384
 Villon, François – 202, 229, 597
 Vintilă, Horia – 254-257
 Vlad, Alexandru – 36
 Voevidca, George – 164, 177
 Voiculescu, Vasile – 138, 242, 278-282, 378, 516
 Voinescu, Alice – 242, 554
 Voltaire – 133, 385, 401
 Voncu, Răzvan – 55, 69, 94, 376, 540, 556
 Voronca, Ilarie – 166, 173, 174
 Vrânceanu, Dragoș – 165
 Vrânceanu, Gheorghe – 283, 284
 Vuia, Romulus – 312
 Vulcănescu, Mircea – 129, 131, 242
 Vulpescu, Ileana – 597
 Vulpescu, Romulus – 597

W

Weiss, Jean- Jacques – 597
 Westphal, Bertrand – 118, 120
 Wright, Clifford – 614, 615, 617

Z

Zaciu, Mircea – 158, 309, 317, 526, 528, 536
 Zamfirescu, Vladimir – 523
 Zarifopol, Paul – 185, 194, 205, 581
 Zilieru, Horia – 291
 Zola, Émile – 117, 601
 Zub, Alexandru – 242, 258-264, 461

CUPRINS

EUGEN SIMION ȘI PROBA REVIZUIRILOR ESTETICE
 (Nina CORCINSCHI) 5

CUVÂNT ÎNAINTE (Eugen SIMION) 19

I. REFLECȚII DESPRE LITERATURĂ 23

Prăbușirea miturilor? 25
 Cazul Petru Dumitriu 28
 Limbajul „revizuirilor” 36
 Obsesiile domnului Al. George 39
 Posteritatea lui E. Lovinescu 43
 Însemnări despre obiectivitatea și fantasmalele diariștilor 46
 Julien Green, moralistul 50
 Adam Puslojič, clocotristul 53
 Din nou despre „clocotrism” 61
 Serbia în trei prieteni 63
 G. Călinescu față în față cu tinerii critici de azi 69
 Romanul de caracter. Din nou G. Călinescu 75
 D. Țepeneag 84

    1. Portretul unui eretic de stânga 84
 2. D. Țepeneag și capitalismul de cumetrie 88
 3. La belle Roumaine 91

Un prozator care confirmă: Bogdan Popescu 94
 Mihail Sebastian ‘100 96

    1. Jurnal indirect 97
 2. Ipoteze 104

Poezia tânără: Claudiu Komartin 109
 Ioan Lăcustă și „lumea de pe margine” 113
 Geocritica 116
 Neamul Noica 125
 „Impertinentul”, seducătorul Constantin Noica 129
 Din nou despre Constantin Noica 137
 Însemnări despre „Delirul” 144
 Octavian Paler sau despre radicalismul deznădejdiei 154
 Starea poeziei la 1934 163
 Însemnări răzlețe 179
 Iluziile literaturii și cărțile criticii 183
 Lista lui Kundera 209
 Conștiința, patriotismul și frivolitățile criticului 217

II. PORTRETE ȘI SCENE DIN VIAȚA LITERARĂ 225
 Despre păcatele creatorilor 227
 Sorescu '70. Cobilița ca un curcubeu peste lume 232
 Lucian Raicu 235
 Doamna Zoe 238
 Matilda Caragiu 243
 Virgil Cândea 246
 Eliade '100 (I) 248
 Ion Nicodim și Ovidiu Maitec 250
 Eliade '100 (II) 252
 Vintilă Horia 254
 Alexandru Zub 258
 Alexandru Zub '80 260
 Fănuș Neagu '75 265
 Ariana Nicodim 267
 O scenă din viața lui Marin Preda 270
 Petre Pandrea, 40 de ani după 275
 Detenția lui Vasile Voiculescu. Alte moravuri scriitoricești 278
 Ion Barbu în arhive 283
 Buzura '70 286
 Adrian Păunescu '65 289
 Dan Hatmanu 291
 Mircea Dumitrescu 293
 Tudor Gheorghe. Poezie și muzică 296
 Cultura omului politic 299
 Radu Beligan '90 304
 Dumitru Micu '80 308
 Un memorandist întârziat. Ioan Șerb 311
 Nervi de primăvară 315
 Cu Eminescu [de mână] la DNA 324
 „Un maniac [nereușit] al detaliului” 335
 Grigore Vieru 337
 Ion Cucu, prietenul scriitorilor 340
 Avangarda românească în dosarele poliției 343
 Anti-modernii 349
 Reflecții mărunte despre zodia gemenilor 354

III. JURNALUL PUBLIC. LIMITELE COMPROMISULUI 359
 Bubiță și Bobiță 361
 Cei ce sunt, cei ce vin 367
 Critică și politică 371
 Limitele compromisului 377
 „O minte aspru disciplinată și o inimă pururea onestă” 387
 Îndemnul lui Maiorescu 387
 Elitism și populism 390

Povara recunoștinței 392
 Prieteni și dușmani 398
 Acești fanatici corupți 401
 Francofonia 404
 Despre conținuturi, focalizări și alte competențe 409
 România văzută de o grecoaică inteligentă și afectuoasă 415
 Despre lustrare 418
 Despre frustrații și fărădelegi vechi și noi 427
 Procesul comunismului 431
 Note mărunte despre „oameni cu consecințe” și
 despre fidelitate în viața politică 436
 Idei trăite. Tudor Vianu 443
 Cuvinte fără frontiere 447
 Turnătorii în perioada de tranziție 450
 Dualismul ortografic 452
 Națiuni, minorități, democrație 455
 Păzește-te a doua zi după un succes 458
 Momentul 1956-1958 461
 Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură 463
 Școala ardeleană 465
 Icoanele din școală și școlerii „agnosticici” 467
 Dreptul la intimitate 471
 Dialog despre impaciența tinerilor rinoceri și îndărătnicia
 bătrânilor dinozauri 474
 Despre literatură și melancolie 477
 Cei zece magnifici. România o țară eșuată? 483
 Spiritul blăjan 485
 „Și eu sunt grec”. Însemnări rapide despre Kavafis 488
 Dublul limbaj. Jurnalul intim al unui gazetar 491
 Criza universității 493
 Cine „prigonește” pe actori, pe profesori și pe cercetători? 497
 Orgoliile și narcisismul criticului 501
 Despre istorie la feminin 504
 Zelatorii și detractorii titrați ai lui Eminescu 507
 Descoperirea Occidentului 510
 Un viciu nepedepsit pe cale de dispariție 518
 Coastele lui Adam 522
 Narațiunea istorică 525

IV. INTERVIURI 531
 Nu mi-am pierdut firea.. Interviu cu Ioana Revnic 533
 Demonul teoriei a obosit, într-adevăr. Ce se întâmplă cu
 critica universitară? Interviu cu Iulian Boldea 546
 Întocmai ca poetul și soldatul.. criticul literar nu are viață
 personală. Interviu cu Daniel Drăgan 560

Laudă criticului român.....	568
V. ANEXĂ.....	595
Un jurnal intim de acum patru decenii și o mică istorie cu Zaharia Stancu.....	597
Jurnal danez	602
INDICE DE NUME.....	651

criticul își asumă, în profesiunea sa, simbolul lui *Mercurțiu*, care semnifică dăruirea fără rest unei cauze nobile, devotamentul pentru cultură și pentru literatura de valoare. Iar locul lui și-l găsește în *ariergarda avangardei*, de unde „să-i aștepte cu răbdare și cu spiritul deschis pe cei ce vin în literatură și să-i recitească și să-i redefiniească estetic pe cei care sunt deja în literatură”.

Recitirea (con)textului și redefinirea estetică sunt jaloanele de bază care dau tonul și ordonează dezbaterile din *Fragmente VI*, despre autonomia esteticului, avantajele și pericolele revizuirilor, miturile literaturii române, morala publică și privată a scriitorului, limitele compromisului, rezistența prin cultură etc.

Revizuirea estetică vs revizuirea (u)morală

Problema revizuirilor este una esențială și recurentă în reflecțiile lui Eugen Simion. Procesul literar este supus în mod firesc și necesar reexaminărilor și ajustărilor de nuanță. Metodele de interpretare se modifică în timp, abordările capătă aspecte inedite, apar noi sensibilități critice și noi „monștri sacri” ai literaturii, ierarhia valorilor e într-o perpetuă evoluție. Până unde însă pot merge schimbările de optică, libertățile de interpretare? Adept al lovinescianismului, Eugen Simion consideră inevitabil în exercițiul de revizuire a literaturii perspectiva estetică, care – în sistemul axiologic – nu poate fi substituită de alte perspective: etice, politice sau etnice.

Ofensiva revizuirilor postdecembriste n-a fost însă una bazată pe criterii estetice. Criticul constată cu amărăciune că după totalitarismele sec. XX, energiile critice s-au dezlănțuit într-un mod anarhic, înlocuind de multe ori analiza echilibrată cu pamfletul zemflemitor, analiza atentă și observația la rece cu revărsarea de umori. Clarificările contextuale n-au intrat în ecuația revizitării grăbite, furioase și revanșarde a trecutului. Criteriul estetic a fost considerat reductiv și chiar inoperant. Asistăm la o eroare de procedură,

o confuzie (voită?) de planuri, când elementele jenante, penibile din biografia unor mari scriitori iau în mod abuziv locul operei lor. Când cei care au pete accidentale în biografie (explicabile prin contextul social) sunt scoși la rampă, supuși oprobiului public și eliminați din literatură.

În această practică stradală, turbulențele justițiare exclud nuanțele. Nicolae Labiș și Nichita Stănescu devin „cobai ideologici”, Tudor Arghezi – specialist în „arta detractărilor și a șantajului discret”, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mihai Eminescu, Constantin Noica etc. sunt declarați „antisemiți”, Marin Preda apare drept un oportunist lipsit de talent și – culmea! – de noblețe artistică, din cauza obârșiilor sale țărănești. La fel și George Călinescu, care-l scandalizează pe Adrian Marino pentru că ar fi un fiu de servitoare. Mai mult, din perspectiva revizionismului tribal, unele texte de-ale lui Călinescu ar conține ingredientele ideologiei ceaușiste și „teorii rasiste”, și ar da o conotație mistificatoare ideii de specific național, ridicând la puterea superlativelor o literatură mediocră. Și mai gravă este culpa estetică care i se aduce marelui critic în legătură cu cedările din *Scrinul negru*. Dar putem judeca oare cu atâta ușurință, se întrebă Eugen Simion, un caz atât de special și tragic, putem face abstracție de faptul c-a fost dat afară pentru totdeauna de la Universitate, că istoria a fost atât de potrivnică cu geniul său? Putem anula excepționalitatea *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* pentru conformismele circumstanțiate istoric ale autorului? E de ordinul evidenței că nu! La fel, a vorbi deschis despre *Mitrea Cocor*, care e o operă rușinoasă a lui Sadoveanu nu e totuna cu a anula întreaga operă a scriitorului. Sau poemele de compromis ale lui Stănescu nu-l descalifică drept poet autentic, nu-i maculează opera în ansamblu. Una-i una, alta-i alta. Criteriul moral nu poate fi un argument solid în situarea axiologică a unei opere. Rețin aici observația lui Marin Mincu de a ține cont de o cerință „metodologică” de disociere între „ipostaza «istorică» a individului *anagrafic* și aceea «metafizică» a creatorului de valori”. Altfel, „aplicând pedestru o metodă anecdotică, putem descoperi oricând nenumărate defecte, ascunse lașități și firești

meschinării umane ce aparțin, documentat sau nu, chiar biografiei unora dintre scriitorii cei mai importanți!" (*Gălăgia demolatoare*, în *Luceafărul*, nr. 22, 10 iunie, 1998).

În ceea ce privește perioada postcomunistă, e clar că detabuizările literare, denunțul canonizărilor politice etc. au fost necesare și utile. După decenii proletcultiste de mistificare a literaturii, revizuirile sunt inevitabile pentru restabilirea de ierarhii și redefiniri axiologice. Istoria literară trebuie să ofere tabloul întreg, cu toate luminile și penumbrelor sale. Dar acest proces de regândire atentă și judicioasă a trecutului e cazul să-l facă specialiștii, criticii și istoricii literari, consideră Eugen Simion, nu jurnaliștii improvizați. Se cunosc bine efectele revizuirilor politice ale literaturii naționale, după 1944, de către ideologii luptei de clasă marxist-leninistă, care au falsificat într-un mod extrem de toxic cultura românească. Problemele de axiologie literară nu pot fi lăsate pe seama detractorilor deghizați în spirite justițiare, care încearcă să răstoarne în mod tendențios sistemul de valori.

Eugen Simion rămâne pe pozițiile sale axiologice ferme, în ceea ce privește autonomia esteticului. În lipsa criteriului estetic, niciun alt criteriu nu poate da seama de valoarea literară a unui text: „Valoarea operei – să nu spunem o dată – nu depinde de valoarea morală a omului ce o scrie. Și, iarăși, este bine că este așa, pentru că altminteri ce-am face cu François Villon, dar cu Céline și Ezra Pound? ...”. Revizuirea morală, când a funcționat în afara unui criteriu estetic a sucombat în idiosincrazie și delațiune agresivă. În răfuială, crede Eugen Simion. „Cine a avut de plătit o poliță o plătește pe această cale. O răfuială, o hărmălaie, o hărțuire stupidă și, în cele din urmă, inutilă pentru că, am spus de atâtea ori, pamfletul nu lămurește nimic când e vorba de un fenomen tragic în istorie”.

De aceea recursul la *metoda* Lovinescu de a nu confunda eticul cu esteticul și etnicul este esențial în discursul critic al lui Eugen Simion. Cumpănitor și prudent, criticul propune un *reglaj de nuanță* în ecuația autor-operă literară-context. Programul de revizuire trebuie să dispună de instrumente diferite în evaluarea biografiei autorului și a

operei. În cazul *culpei estetice*, criticul trebuie să depisteze cum alterează aceasta substanța întregului, iar în cazul *culpei morale* – cât de mare e compromisul cu ideile, cât de grav a fost răul provocat. Trebuie să cunoaștem biografia politică a marilor scriitori, de dragul restabilirii adevărului istoriei literare. Cu precizarea că criticul e obligat să fie „atent la circumstanțe, încercând să înțeleagă tragedia din interiorul unei istorii urâte, neignorând, mai ales, faptul esențial că acela care a acceptat un compromis regretabil este un poet important, poate un mare poet”. Opera literară însă se evaluează cu altă unitate de măsură – cea estetică. Doar aceasta poate depune mărturie despre valoarea operei. Așa cum un mare scriitor, care a trădat politic nu poate fi disculpat prin importanța operei sale, nici opera, la rândul ei, n-ar trebui să poarte stigmatul biografiei autorului.

O altă confuzie ține de *biografia publică* și de *biografia intimă* a scriitorului. Căutarea prin viața intimă a scriitorului este o insanitate. „Una este culpa politică sau culpa morală (acestea pot interesa opinia publică) pentru că vin în atingere cu biografia publică a autorului și alta este biografia intimă a autorului. Pe aceasta din urmă nimeni nu este îndreptățit s-o cerceteze”.

Și nu ultima confuzie în interpretările de după '90 e între *ideologia autorului* și *creația lui*. Eugen Simion dă cel mai la îndemână exemplu – pe Mihai Eminescu, nesfârșit atacat de contemporani pentru ideile sale politice. Precizarea criticului e de nuanță, de receptare diferențiată a poetului și a publicistului. Din punct de vedere politic, Eminescu este un conservator, un antiliberal. Poezia acestui conservator însă a modernizat întreaga lirică a secolului.

Încercările de demolare a valorilor fundamentale sunt mereu sortite eșecului prin rezistența intrinsecă a acestora. Canonul se apără singur, remarca Ion Simuț în cartea sa *Literaturile române postbelice* și „nu sunt eu conservator, ci acest canon are inerția de a rezista, indestructibil. Eu nu am făcut decât să constat acest fenomen, care scapă celor cu o cultură literară precară”. Modificarea orizontului de așteptare al cititorului, mai cu seamă în contextul metamorfozelor psiho-

culturale care se întâmplă după mari zguduiri istorice, încurajează „ambitiile generaționiste” (Paul Cernat) sau chiar „infatuările generaționiste” (Ion Simuț) de a opera mutații în sistemul de valori. E un proces cât se poate de firesc de reglaj axiologic, de afirmare a noilor pretendenți la gloria literară prin exerciții de negare a predecesorilor. Efectul însă trebuie să fie constructiv, cu discernământ, nu distructiv, demolator, revanșard. În toate cazurile dificile, complexe, de ajustare corectă a raportului autorului cu opera și contextul, Eugen Simion propune autoritatea *judecării critice*. Și o soluție metodologică: „a spune adevărul despre operă este mai important decât a interzice pe omul care a scris-o”.

Vânătoarea de mituri

Victimă a revizionismului tendențios de după '90 este și mitologia națională, adică valorile fixate în conștiința publică. Revenirea obligatorie (prin autorități instituționale) la clasici e percepută de unii critici ca „efervescentă mitogenetică” (E. Negrici) cu grave consecințe de „viol estetic”, de cultivare a „instinctului mimetic”, de manipulare a gustului estetic al cititorului și fundătură a conformismului etc. Au de pățimit și „avocații” modelelor clasicității. George Călinescu (ca și Tudor Vianu sau Vladimir Streinu) este repudiat pentru pledoariile lui în favoarea clasicismului, a „ceea ce este esențial, durabil, repetitiv în literatură”. Adică, a ceea ce înțeleg cârtitorii prin „defazat” și „expirat”. În pusee pamfletare demagogice sunt înfierate miturile fondatoare ale literaturii române și se neagă cu o ușurință sfidătoare originalitatea și organicitatea literaturii române. Argumentul lui Eugen Simion este de bun-simț, imbatabil. Modelele nu sunt strivitoare decât pentru creatorii mediocri. Pentru scriitorii buni – sunt stimulative. Iar valoarea unei literaturi n-o decid epigonii penibili, scriitorii de duzină. A argumenta „toxicitatea modelelor” prin grafomanii imitatori este o eroare de metodă.

De fiecare dată, în astfel de exagerări și derapaje de interpretare, criticul avertizează despre confuzia planurilor.

Autorul este substituit cu interpretul operei. Textul – cu seria de determinări și contexte extraestetice. Ce vină au autorii că sunt interpretați într-un fel sau altul? Ce vină o fi având aceste modele, repere înalte ale culturii naționale, pentru că devin victime ale unei retorici inflamante a epocii? Că inspiră spiritele clamoroase, demagogii, conjuncturiștii de toată mâna să fabrice sloganuri, să producă maculatură? E acesta un motiv să ne dezicem de clasici? E ca și cum ai amenda un medicament nu pentru ceea ce tratează, ci pentru efectele secundare neînsemnate pe care le provoacă. Degringolada este inevitabilă, bâlciul este asigurat într-o cultură prin însăși dinamica crizei care bântuie orice epocă. Atitudinea festivă, encomiastic-delirantă există, așa cum există și cea denigratoare, nihilistă. Acestea vor însoți în mod inevitabil procesul literar, ca un zgomot de fond și ca o consecință a imposturii, care este a istoriei (evacuarea ideologică a modelelor din cultură, totalitarismele de tot felul etc., care au impulsivat defulările zgomotoase) și nu a marilor scriitori. Ierarhia valorilor o asigură însă spiritele lucide, criticii și istoricii literari, care impun simțul măsurii, rigoarea estetică, judecata de valoare. Criticul autentic asta face: „remarcând cearta dintre zelatorii și delatorii unei opere literare, nu dinamitează opera, ci face ceea ce trebuie: restabilește traiectoriile reale ale operei. Oricum, el nu trebuie să intre în panică din cauza miturilor (false) și complexelor de orice fel care, inevitabil, proliferază nu atât în literatură, cât în preajma ei”.

Cel mai expus demitizării furioase este, din punctul de vedere al lui Eugen Simion, mitul eminescian. Criticul identifică câteva feluri de abuzuri în publicistica românească, cu referire la Eminescu. Mai întâi, poetul servește drept pretext de pamflete pentru zemflemitorii de serviciu, care se declară sastisiți de „atâta Eminescu”. Devine apoi victima adolorilor necritici, a „localiștilor fanatizați” care nu mai conțin cu clișeele encomiastice, dar și victima scepticilor internaționaliști, care se însoțesc cu argumente ideologice, numindu-l „xenofob” și „rasist”, într-o nedreaptă ignorare a circumstanțelor epocii în care a trăit. Astfel, pamfletul a

Înlocuit analiza, umorile au luat locul detașărilor obiective, revizuirea necesară pentru ajustările fenomenului literar la noi optici critice au devenit execuții publice. Adus la banca acuzațiilor și făcut responsabil de toată mitologia care-i poartă numele, Eminescu e înfierat că ar avea un rol distructiv asupra culturii noastre. Confuzia este de ordinul evidenței. Ce vină are poetul pentru existența acestor „scrântiți întru Eminescu”, cum îi numește Eugen Negrici? Sau ce vină are Călinescu că i-au fost preluate și transformate în clișeu cuvintele adevărate pe care le-a spus despre Eminescu?

Astfel de interpretări denotă o poziționare „pe lângă” subiect, semnaleză actul de a „pune strâmb chestiunea”. Ideea că miturile ne-ar ține într-o condiție de primitivism cultural și trebuie să ne dezicem de ele lui Eugen Simion i se pare complet aberantă. Și pe bună dreptate. Demolarea miturilor trebuie înlocuită cu *revizuirea* – adică interpretarea acestora din perspective hermeneutice noi, cu identificarea modului în care miturile reverberează estetic în literatura noastră de azi.

Toate aceste bătălii de idei pe care Eugen Simion le-a purtat de-a lungul timpului cu adversarii săi demonstrează faptul că criticul nu este nicidecum un spirit apolitic, neangajat în treburile cetății, așa cum i s-a imputat adesea. Apărând valorile naționale, exegetul desfășoară o acțiune cât se poate de patriotică. Opera lui Eugen Simion își conține propria disidență. Recuperarea lui Eugen Lovinescu, în 1971, când criticul interbelic era încă izgonit din istoria literaturii de ideologia proletcultistă este un act de curaj și demnitate critică. Studiul *Eugen Lovinescu, scepticul mântuit* pune problema rolului major pe care l-a avut Lovinescu în mutațiile de percepție estetică de după 1919 și-i restabilește locul binemeritat în ierarhia valorilor literare. La fel cum un act de disidență artistică se conține în studiile despre scriitorii din exil – întreprindere temerară pentru perioada de până la 1989. Apoi, proiectele academice de mare amploare coordonate și studiile de autor, cum sunt *Dicționarul General al Literaturii Române*, *Colecția Opere fundamentale*, de tip *Pléiade*,

facsimilarea *Caietelor lui Eminescu* (visul lui Constantin Noica), *Enciclopedia literaturii române vechi*, trilogia despre *Ficțiunea jurnalului intim*, dipticul *Genurile biograficului*, seria *Scriitori români de azi* (o adevărată mană cerească pentru studenții filologi), studiile fundamentale despre marii scriitori – Eminescu, Creangă, Lovinescu, Eugen Ionescu, Eliade, Cioran etc. – toate sunt proiecte naționale de anvergură europeană.

Polemicile cu revizionistii politizați pentru apărarea valorilor umaniste, a clasicilor, a scriitorilor de referință ai literaturii – sunt în temei proiecte edificatoare de cultură. Ce altceva sunt dacă nu construcții de interes național?

Șansele literaturii, rațiunile criticii

În viziunea lui Eugen Simion, literatura și critica se intercondiționează într-un mod organic. Critica, crede exegetul, va avea viitorul pe care-l va avea literatura română. E bine știut că o literatură bună va „crește” negreșit și interpreti pe potrivă. Raționamentele acestei meserii se sprijină așadar pe scriitorii mari și pe necesitatea de a-i aduce în conștiința publicului. De aceea, de „*răul de literatură*”, criticul se salvează prin scriitorii autentici. Încrederea în rostul criticului o alimentează literatura de calitate, modelele scriitoricești. „Așa se întâmplă ori de câte ori simt că existența devine insuportabilă și critica literară îmi pare o deșertăciune... Deschid opera unui clasic și spiritul meu, bolnav, copleșit de scepticism, își recapătă forțele, iar dorința de-a merge mai departe reînvie în mod spectaculos”. Criticul Andrei Țurcanu făcea o mărturisire similară despre faptul că n-a renunțat la scris în vreme de restriște, datorită literaturii de calitate: „întâlnirea cu o carte bună a însemnat pentru mine în continuare, ca întotdeauna, o revărsare a simțurilor, a emoțiilor și a gândului într-o jubilație unică, pură, inconfundabilă” (*Critice. Arheul marginii și alte narațiuni*, Cartier, 2020). Încrederea în scriitură, învingerea „*răului de literatură*” (pe care o resimt mai cu seamă cei împătimiți de ea), nu pot fi întreținute decât prin modele, prin reprezentanții de vârf ai

unei culturi, care inspiră spiritul și stimulează tensiunea creației. Reperetele intelectuale și morale ale criticului au fost George Călinescu, Tudor Vianu, dar mai cu seamă Eugen Lovinescu. „Dacă este vorba de sacrificiu, demnitate, sensibilitate, iubire spirituală, deschidere spre cei ce vin în literatură, receptivitate critică și un puternic, irepresibil sentiment de justiție în literatură, atunci este vorba de E. Lovinescu. De numele său se leagă toate aceste calități care asigură onoarea și forța disciplinei noastre: critica literară”. Din perspectiva acestei opțiuni critice, simbolul asumat de Eugen Simion – al lui Mercuțiu – se însoțește cu cel al lui Toma Necredinciosul. Credința neștrămutată în rostul literaturii se sprijină pe scepticismul inerent al criticului, care are mereu nevoie să verifice, să recitească, să *revizuiască* și să se convingă cu proprii ochi cum stau lucrurile.

Judecata bine cumpănită și echilibrul spiritului – calități ale lui Eugen Simion, remarcate de mai mulți critici, sunt, dacă ne luăm după dezvoltările criticului, nu neapărat un dat temperamental, ci țin mai curând de o disciplină a muncii, de principii deontologice ale scrisului. Altfel, criticul nu ascunde faptul că este un spirit neliniștit, o fire zbuciumată, un „anxios solar”. „Sunt un sentimental care-și stăpânește cât de cât bine anxietățile”. Literatura îi provoacă *smerenia estetică*, sau cu propriile cuvinte – *resemnarea estetică*. Criticul nu are rost să-și piardă vremea cu scrisul, dacă nu știe să se detașeze de raportul său cu autorul și să privească în text cu obiectivitate și simț al dreptății. E axiomatică afirmația sa: „criticului literar îi trebuie puțină umilință față de operă. Îi stă bine modestia, chiar dacă, în ființa noastră, orgoliul este gata să plesnească... Opera este prioritară și critica să facă bine să accepte, strategic, această prioritate. Chiar dacă, în secret, gândește că, fără el, opera rămâne un maldăr de foi mângălite...”.

În logica acestui program critic, textele lui Eugen Simion sunt probe de judecată atentă și chibzuită. Sfatul criticului către tineri să nu lase idiosincraziile personale să le tulbure perspectiva dreaptă asupra operei este legitimat prin propriul exemplu. Polemica cu adversarii de idei este echilibrată,

observațiile judicioase și afirmațiile de bun-simț ale preopinentului sunt remarcate și în cele mai aprige dispute. Eugen Simion nu se ferește să le aprecieze, așa cum nu ezită să demaște, cu o nedisimulată revoltă uneori, falsurile și manipularile din textele adversarilor. Pentru a apăra marii scriitori de atacurile nedrepte ale ideologilor cârtitori, criticul își pune la bătaie toată recuzita de argumente critice și de fiecare dată aduce lucrurile pe făgașul lor normal. Exegetul își păstrează și în cele mai aprinse discuții distincția gestului și eleganța exprimării, atenția maximă la detalii, luciditatea nealterată de nicio înfiorare emoțională.

Lectura lentă, „lectura gânditoare”, popasul în text, reflecția negrăbită în marginile semnificațiilor textului sunt jaloarele esențiale ale programului său critic. Scriind despre autorii din comunism, Eugen Simion și-a cultivat răbdarea de-a înțelege circumstanțele în care s-a manifestat un creator, de-a surprinde cu finețe mișcările sinusoidale ale talentului într-o epocă ostilă spiritului liber. Doar printr-o abilitate coordonare a criteriului estetic cu mișcările tectonice ale istoriei, operele comentate de critic s-au putut poziționa corect pe harta literaturii.

Reinventări necesare

Șansa unui critic de-ași păstra ceva din prestigiul de altă dată, în civilizația capricioasă a spectacolului, este, pe lângă rigoarea critică, *originalitatea creativă*. În fapt, visul unui critic e sa devină un eminent „prozator de idei”, scrie Eugen Simion. Să fie citit pentru el însuși. Adică să aducă discursul critic la demnitatea literaturii. Pentru că, „uneori limbajul criticului are nevoie nu de panglici și ciucurași, nici de o bătă noduroasă, ci de un șal de mătase care să îmblânzească privirea cititorului”.

La marii creatori (așa cum admiră criticul la Constantin Noica sau la Thibaudet, Roland Barthes etc.), imaginația ideilor se articulează într-o narațiune care se ridică la rang de artă. În acest sens, pentru Eugen Simion, *lecția George Călinescu* asta a fost – timbrul personal al discursului,

spectacolul ideilor. Sau *lecția Eugen Lovinescu*, judecat inițial printr-o optică împrumutată de la Ibrăileanu și admirat mai apoi pentru noutatea observațiilor critice și „calitățile stilului său percutant și artistic”. Dar și *lecția lui Jean-Pierre Richard* (probată cu succes în *Dimineța poezilor*), care face să palpate în subteranele textului *sensorium*-ul ființei, imaginarul simțurilor.

Lecția Eugen Simion – putem spune – continuă în mod creator spectacolul hermeneutic al înaintașilor, prin subtilitatea analizei, percutanța ideii și rafinamentul expresiei. În cărțile sale, *simțul critic*, al disocierilor fine și al judecăților de valoare ferme și probante se conjugă cu un admirabil *simț epic*, care dezvoltă observația critică într-o demonstrație narativă originală. Volumele *Scriitori români de azi* se citesc ca narațiuni, cu portretizări formidabile, cu impresionante volute interpretative și care, în timp și-au păstrat intacte esențele critice, prin surprinderea exactă a timbrului autentic al vocii autorului analizat și prin contextualizările fine, fără de care un scriitor *din acea vreme* nu poate fi receptat cu deplină înțelegere.

La fel, studiul *Dimineța poezilor*, cu un discurs seducător, favorizat și de voluptățile temei, este o veritabilă *proză de idei*. Subtilitatea formulărilor, acuitatea observațiilor se articulează într-un neașteptat de savuros discurs despre poezia vechilor înaintași. Erudiția criticului se însoțește de simțire, empatia nu părăsește judecățile de valoare, textul este un discurs personalizat, am putea spune – un *poem critic*. Criticul adaptează o poetică demult apusă la sensibilitatea artistică a contemporanilor, împrăștează vocile poezilor cu inflexiuni moderne, îi aduce în orbita estetică a prezentului, printr-un subtil act creator. Mai pot fi citiți la fel plictisitorii la prima vedere Anton Pann, poezii Văcărești, Grigore Alexandrescu, Vasile Cârlova, Dimitrie Bolintineanu etc., după studiul lui Eugen Simion? Nu, cu siguranță! Trecuți prin laboratorul de creație al criticului, aceștia au devenit personaje moderne, de o sclipitoare vitalitate și de un subtil simț artistic.

Noile grile de lectură, provocările teoriilor moderne de interpretare reprezintă proba de erudiție și de creativitate pentru orice critic. Pentru Eugen Simion, literatura nu este (doar) o sumă de convenții și strategii teoretice. *Întoarcerea*

autorului pune apăsător problema eliberării autorului din captivitățile teoretice. După experimentele structuraliste și post-structuraliste, după îndrăznețe aventuri ale scriiturii, literatura ar trebui să redevină umanizatoare. Să iasă din discursul despre sine și să pună accentul pe om, pe dramele vieții, pe condiția umanului într-un timp al post-umanului, așa cum critica ar trebui să descopere „nu numai semnele, dar și sensurile textului...”. Se pare că astăzi cititorul nu mai poate fi întors la literatură prin experimente elitiste, prin *metaroman*, *roman autoreferențial*, ci prin substanța epicului. „Romanul, indiferent pentru ce formulă optează, trebuie să spună ceva despre condiția existențială a omului de azi și de ieri...”. Acestea sunt sfaturile pe care le dă criticul tinerilor scriitori: *să se reinventeze*. Să reinventeze critica literară ca instituție, să-i recâștige prestigiul și eficiența. Să reinventeze poezia și să-și formeze cititorii, dacă aceștia lipsesc. Prozatorii să folosească cuceririle noilor poetici și să treacă la formule noi de roman. Să-și reinventeze epica și să rescrie „povestea Marchizei care, la ora cincii, coboară din blocul ei de pe strada Sapienței și se îndreaptă, pentru a se întâlni cu cineva, spre Sfinții Voievozi...”. Miza e să nu se piardă literatura română.

Eugen Simion a creat cât o instituție de cultură. Proiectele-i sunt monumentale, opera e de o anvergură impresionantă, iar cultura umanistă la care a trudit o viață „«ține» *întregul împreună*” (Paul Cernat). Situat intim și organic în literatura română, Eugen Simion este pilonul de forță al unui sistem axiologic pus mereu la încercare de istorie. Spiritul lui drept, competența și autoritatea judecăților sale critice păstrează în echilibru dreapta cumpănă a valorilor. Dacă critica va avea viitor doar prin rezistența literaturii în timp, axioma e valabilă și în sens invers: literatura de calitate se salvează prin critică. Prin critici care reprezintă împlinirile de grație ale unei culturi, etalonul de forță al literaturii. Prin tot ce a realizat, Eugen Simion este, neîndoios, un etalon. Literatura postbelică îi datorează enorm.

PRĂBUȘIREA MITURILOR?

O idee circulă în lumea intelectuală românească în ultimele decenii: necesitatea de a ne elibera de mituri pentru că, altfel, nu vom fi niciodată liberi cu adevărat. „Prea multe statui în imaginarul românesc” – zicea cu câțiva ani în urmă o reputată poetă – „statuile ne împiedică să intrăm în Europa”. Dl. Vladimir Tismăneanu este și mai categoric în această privință: „E foarte frumos să vorbim despre sufletul românesc care s-a născut la sat, dar în Europa și în pluralism nu prin mit intrăm; de obicei mitul este forma sigură de ieșire din Europa”. El crede, dimpreună cu Mircea Mihăieș, că, prin mit, ieșim nu numai din Europa, dar și din legalitate. Un istoric a publicat mai demult o carte cu această temă, încercând să dovedească faptul că trebuie să demitizăm istoria noastră pentru a ne apropia de adevăr. A demitiza înseamnă în acest caz a demistifica. Exemplele aduse în sprijinul acestei idei se repetă: Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare în istorie, Mihai Eminescu în poezie. Sunt și alte personaje-mituri contestate, dar, în esență, cele semnalate mai sus sunt cele de care se împiedică mai des acești apostoli ai adevărului integral în istoriografia și literatura românească...

Impresia generală pe care o ai, când îi asculți sau îi citești, este că în calea civilizației noastre stau aceste mituri țepene și retrograde și că românii nu vor progresa, material și spiritual, dacă nu se vor lepăda cât mai repede de ele... Este adus în discuție Cioran care, se știe, spune și el în *Schimbarea la față a României* (1936) că nu vom face istorie și nu vom însemna ceva, spiritual vorbind, în lume dacă nu vom renunța la țăranul român, la creștinismul nostru rural, la morala noastră bazată pe ideea de toleranță și omenie, în fine, dacă nu vom repudia miturile din imaginarul colectiv, în primul rând *mitul mioritic* care sugerează, se știe,

resemnarea în fața destinului, acceptarea morții ca o nuntă cosmică...

Ce putem spune în fața atâtor dovezi în favoarea ideii că miturile ne trag în jos și că progresul nostru, material și spiritual, depinde de acest proces? Am câteva obiecții de făcut. Le voi formula într-un mod cât se poate de didactic pentru a fi mai bine înțelese.

1. Trebuie să-l scoatem din discuție, înainte de orice, pe Cioran. El este un moralist strălucit în linia lui Nietzsche, un creator care caută paradoxul și-l găsește într-o frază fastuoasă. Un Iov, i s-a zis sau el însuși și-a asumat acest model, un Iov instruit de moraliștii francezi, un Iov care face din suferința lui un mare spectacol. Mai exact: scriitura cioraniană transformă negația într-o bucurie a expresiei. Cioran trebuie citit, dar niciodată creația cioraniană nu poate fi luată ca o filosofie practică.

2. Miturile nu pot fi eliminate din imaginarul românesc pentru că ele exprimă, cum zice Eliade, „un mod de a fi în lume” sau un mod de a ne situa în lume. Fără ele vom fi mai lucizi, mai drepecți, mai creatori și mai bravi în istorie? Vom fi, în mod cert, mai săraci. Adică fără o identitate precisă. Miturile nu ne ajută, evident, să trăim mai bine, dar ne ajută să respirăm mai liber și, în preajma lor, să ne simțim mai liberi spiritual pentru că miturile ne leagă de marea creație a lumii. Prin mituri noi ne întâlnim cu vechii greci.

3. Miturile noastre (exprimate cu precădere în balade și, în genere, în creația populară) dovedesc că fac parte dintr-o rețea răspândită peste tot și ele valorifică în felul lor experiențele fundamentale ale omului. Ne învață *Miorița* să ne resemnăm în fața răului? Ce om fără minte poate să accepte doar această interpretare? Balada sugerează altceva, și anume că, în fața morții iminente (și, din păcate, moartea individului este un fenomen iminent!), omul caută un refugiu în spirit. Adică în mitul care-i spune că dispariția lui este, repet, un fenomen cosmic și că el va trăi de aici înainte prin alte elemente. O minciună? Evident că este o minciună, dar o minciună care înobilează trestia vulnerabilă și gânditoare. De aceea, miturile nu numai că nu ne împiedică să trăim drept și

în chip creator, dar ne ajută să înfrumusețăm spiritul și să întâmpinăm fatalitățile existenței.

4. Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul? Poate că istoricii care zic că ei nu-și merită mitul au dreptate, dar mă grăbesc să spun că dreptatea lor este inesențială și, vorba Sfântului Pavel, o arunc din gura mea ca fiind nefolositoare. A fost Mihai Viteazul un mercenar și atât? A fost un mercenar, în mod sigur, cum sunt toți luptătorii cu sabia în epocă, dar imaginarul colectiv a creat din el un personaj-mit și, de atunci, el circulă prin lume (inclusiv prin cărțile de istorie) sub această înfățișare. Mercenarul Mihai Viteazul întruchipează în imaginația colectivă ideea de unitate a românilor, adică un vis vechi, un ideal pe care românii nu l-au împlinit decât târziu (1918) și pentru puțină vreme... Faptul că N. Ceaușescu și istoriografii comuniști au făcut din Mihai Viteazul un personaj politic nu ne obligă să distrugem mitul. Trebuie doar să-l curățim de impurități din când în când. Atât! Iar pe Ștefan cel Mare, care trece prin același proces, să-l lăsăm în pace. E greu, dacă nu chiar imposibil, să-l scoți din inima moldovenilor pentru că, în fantezia lor, biruitorul turcilor întruchipează orgoliul lor de oameni necăjiți într-un stat mic, lovit din toate părțile... Românii văd în Ștefan al Moldovei un David care învinge pe Goliatul unei mari împărății păgâne...

5. Eminescu, cu o biografie mai precisă și cu o operă impunătoare, este un mit mai nou, un mit intelectual – de-i putem spune astfel – creat desigur de poezia lui. Cei care îl contestă azi din motive estetice sau ideologice (pentru că a fost conservator și s-a opus drumului de fier preconizat de „bizantini”, adică de liberali!) fac o mare confuzie, înainte de a săvârși o mare și impardonabilă necuviință.

6 februarie 2009

CAZUL PETRU DUMITRIU

„Caiete Critice“ a dedicat un număr întreg lui Petru Dumitriu, un scriitor pe care opinia publică românească, ajutată de câteva spirite fanatizate, întârzie să-l primească. Atunci când a revenit, după 33 de ani în țară, reacțiile confrăților au fost mai degrabă negative. Mulți și-au amintit de *Drum fără pulbere* (roman, într-adevăr, regretabil din toate punctele de vedere) și de articolele lui conformiste din anii '50, uitând că, totuși, Petru Dumitriu a scris *Cronica de familie* (unul dintre marile romane românești), *Biografiile contemporane*, *Incognito* etc.... și că a plătit pactul lui cu diavolul roșu cu 41 de ani de exil. Încerc să-mi explic această rezistență. Petru Dumitriu nu-i unicul scriitor care a făcut compromisuri cu regimul totalitar. De ce, atunci, atâta ostilitate față de el?... Câteva explicații putem afla. Faptul, de pildă, că *Drum fără pulbere* prezintă canalul Dunăre – Marea Neagră (care, atunci, era o pușcărie politică) drept o acțiune eroică, în sfera construcției. Prozatorul a justificat, mai târziu, gestul său spunând că, la început, nu știa despre ce este vorba. Justificarea n-a convins. Mai convingător poate fi faptul psihologic. Petru Dumitriu a fost – și a rămas până la sfârșit – un om dificil. Portretele lăsate de colegii de generație nu sunt flatante. Mulți îi reproșează infatuarea, cinismul lui de om venit, într-o epocă proletară, din rândul lumii cultivate, în fine, contemporanii nu uită (și nu iartă) faptul că Petru Dumitriu a dat Cezarului mai mult decât era nevoie. Îi recunosc talentul, dar contestă morala din spatele talentului...

Nici fuga lui, în 1960, n-a fost privită cu ochi buni. Nu fusese un scriitor persecutat, dimpotrivă, scriitorul Petru Dumitriu avusese funcții înalte în sistemul editorial, se învârtise în cercurile puterii, câștigase mulți bani, publicase cam tot ceea ce scrisese, pe scurt: gestul lui nu pornise din

disperare și nici nu avea o motivație vizibilă în planul conștiinței... Trebuie să fie la mijloc alte cauzalități, mai obscure... Ajuns în occident, prozatorul a fost întâmpinat de ostilitatea masivă a exilului românesc. A reușit să publice la „Seuil“, dar n-a reușit să intre la „Éditions Gallimard“ pentru că au intervenit prompt câțiva oameni din diaspora românească iritați că autorul *Drumului fără pulbere* ar putea avea succes în occident. Cineva, un memorialist, povestește că Eliade, autor *Gallimard*, a fost, realmente, somat de prietenii săi români din Paris să protesteze pe lângă patronul editurii în cazul Dumitriu. Să ceară, mai direct spus, să nu-l publice. Ceea ce a și făcut. Mai târziu Mircea Eliade care fusese întâmpinat de conașionalii din Paris după 1945 cu aceleași resentimente, regreta gestul său... Avea de ce...

Sigur este că Petru Dumitriu nu și-a găsit locul în exil și, cum va spune în *Convorbirea* pe care am avut-o cu el în iulie 1993, fugind de „socialismul tăărăsc“, el a căzut în „împărăția frigului“ (exilul în lumea occidentală). Am reluat convorbirea cu el în noiembrie 1996, la Strasbourg, și am observat că aproape nimic nu se schimbase în modul lui de a fi. Fusese în țară, era încântat că a revăzut locurile tinereții sale, că întâlnise doi-trei prieteni, în fine, fusese invitat la Universitatea din București, cunoscuse noua generație... Dar cea mai mare bucurie i-a dat-o faptul că regăsise, pe nu știu ce stradă din București, un arbore pe care îl știa din tinerețe... Mi-a vorbit cu fervoare de această descoperire... Părea, realmente, încântat, împăcat cu lumea românească (aceea care supraviețuise în socialismul tăărăsc), dornic să revină la limba română. Avea câteva proiecte în acest sens. Un roman, dacă nu mă înșel, despre Petru Cercel... N-a apucat să le ducă la capăt... Între timp puterea politică s-a schimbat (în 1996) și Petru Dumitriu a fost completamente uitat în spațiul în care nu se simțea deloc bine (solitudinea exilului).

Recitesc, acum, convorbirile mele cu el (publicate în 1998 de Editura „Mercurio“), recitesc și dialogul avut de prozator cu George Pruteanu și încerc să înțeleg mai bine destinul acestui mare scriitor care *n-a mers bine prin natura lui și n-a dat opera pe care talentul său putea s-o dea*. Sau n-a dat-o